

کارآفرینی و دیده بان جهانی کارآفرینی در گفت و گو با دکتر نظام الدین فقیه

نظام الدین فقیه در سال ۱۳۳۲ در شهرستان استهبان دیده به جهان گشود. وی پس از اتمام تحصیلات دوران متوسطه در تهران، برای ادامه تحصیل عازم کشور انگلستان شد و در سال ۱۳۵۴ موفق به اخذ مدرک لیسانس در رشته مهندسی مکانیک و مدیریت مهندسی شد. در سال ۱۳۵۵ مدرک فوق لیسانس و نهایتاً در سال ۱۳۵۸ به اخذ مدرک دکترا در مهندسی سیستم از آن کشور نایل آمد.

دکتر فقیه در سال ۱۳۵۹ به عضویت هیئت علمی تمام وقت دانشگاه شیراز درآمد و هم اکنون با مرتبه علمی استاد پایه ۳۰ در رشته مدیریت صنعتی همکاری دارد و از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در اردیبهشت ۱۳۸۱ به عنوان استاد نمونه کشور انتخاب و معرفی شده است.

وی در برخی از نهادها و انجمن های معتبر علمی - تخصصی داخلی و بین المللی مانند آکادمی علوم نیویورک، دیده بان جهانی کارآفرینی، شورای سیاست گذاری پژوهش های جهانی کارآفرینی، سازمان جهانی دانشمندان بدون مرز، عضویت دارد و هیئت تحریریه دائرة المعارف های معتبر و شناخته شده مشاهیر جهان در چاپ ها و ویرایش های متعدد خود شرح حال او را نگاشته اند.

از جمله سوابق علمی و پژوهشی وی چاپ بیش از ۸۰ مقاله در مجلات معتبر علمی - پژوهشی، ترویجی داخلی و خارجی، مجموعه مقالات کنفرانس های داخلی و بین المللی و همچنین تألیف ۳۶ عنوان کتاب تخصصی و بین رشته ای است.

دکتر فقیه بنیانگذاری و اولین سردبیری مجله بین المللی علوم اطلاع رسانی و فناوری اطلاعات (IJIST) را به زبان انگلیسی و در سطح بین المللی بر عهده داشته و هم اکنون نیز بنیانگذاری و سردبیری مجله بین المللی پژوهش های جهانی کارآفرینی (Journal of Global Entrepreneurship Research) را با هیئت تحریریه

بین المللی و انتشار به زبان انگلیسی، در سطح جهانی، عهده دار است. وی همچنین بنیانگذار و سردبیر فصلنامه فارس معاصر (بنیاد فارس شناسی) است و نیز به عنوان عضو هیئت تحریریه در انتشار ۷ مجله معتبر علمی - پژوهشی و ۲ مجله علمی - ترویجی شرکت فعال دارد.

غالب تحقیقات دکتر فقیه در زمینه

های تخصصی، بین رشته ای، علمی و کاربردی، مدلسازی، شبیه سازی، بهینه سازی، منطقی فازی، شبکه های عصبی مصنوعی، الگوریتم ژنتیک، قابلیت اطمینان و نگهداری، نظریه اطلاعاتی شانون، سیستم های استوکاتیک، آشوب، فراکتال، مدیریت کیفیت، کارآفرینی و حوادث صنعتی است.

با توجه به اینکه دکتر فقیه عضو هیات علمی وابسته دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران و به عنوان عضو شورای سیاست گذاری پژوهش های کارآفرینی در دیده بان جهانی کارآفرینی (GEM) انتخاب شده است، نظر شما را به مصاحبه ای با ایشان جلب می کنیم. لطفاً دیده بان جهانی کارآفرینی (GEM) را معرفی و در خصوص مزیت های حضور در آن برای مجامع دانشگاهی و کشور توضیح دهید؟

دیدبان جهانی کارآفرینی (GEM)، در سال ۱۹۹۷ با مشارکت کشورهای انگلیس، آمریکا، فنلاند و ایرلند، دانشگاه بابسون و دانشکده ی کسب و کار لندن و با حمایت بنیاد کارآفرینی کافمن ایجاد شد. در سال ۲۰۰۵، دانشگاه بابسون و دانشکده کسب و کار لندن، انجمنی مستقل نیز تحت عنوان انجمن پژوهش های کارآفرینی جهانی (GERA) برای سرپرستی فعالیت های GEM، تأسیس کردند.

دیده بان جهانی کارآفرینی، یک کنسرسیوم دانشگاهی متشکل از تیم های علمی - پژوهشی است که مأموریت اصلی آن ارزیابی و ارائه داده های پژوهشی معتبر در سطح بین المللی در خصوص فعالیت های کارآفرینانه است. زیرا در دنیا تا قبل از تأسیس GEM داده های ارزشمند برای پژوهش در زمینه کارآفرینی در سطح ملی و بین المللی وجود نداشته است.

دیده بان جهانی کارآفرینی در صدد تعریف، تبیین شاخص ها و ارزیابی میدانی فعالیت های کارآفرینی است و از طریق انتشار گزارش های جهانی، فعالیت های کارآفرینانه را در بین کشورهای عضو رصد می کند.

در حال حاضر دیده بان جهانی کارآفرینی متشکل از ۵۱ کشور است که هدف اصلی آن ارزیابی شاخص ها و ارائه داده های معتبر پژوهشی در خصوص وضعیت کارآفرینی در جهان است. در سال ۲۰۰۷ تعداد ۴۲ کشور در برنامه GEM مشارکت کرده اند که اقتصاد این کشورها، بیش از ۹۳ درصد GNP کل جهان را در بر می گیرد. در سال ۲۰۰۸ با مشارکت ایران، تعداد ۴۳ کشور و در سال ۲۰۰۹ تعداد ۵۱ کشور در برنامه پژوهشی GEM حضور فعال داشته اند.

به طور کلی اهداف برنامه پژوهشی دیده بان جهانی کارآفرینی عبارتند از:

- سنجش و ارزیابی سطح فعالیت کارآفرینانه میان کشورهای عضو،
- کشف رابطه ی نظام مند میان کارآفرینی و رشد اقتصاد ملی،
- شناسایی عواملی موثر در توسعه کارآفرینی

دیده بان جهانی کارآفرینی با ارزیابی شاخص های استاندارد کارآفرینی و تحلیل فضای کسب و کار در کشورهای عضو، به نظام مندی رابطه بین کارآفرینی و رشد اقتصادی می پردازد. ارزیابی، تدوین و تبیین علمی شاخص های کارآفرینی و فضای کسب و کار، امکان تصمیم سازی، تصمیم گیری و سیاست گذاری صحیح و برنامه ریزی های کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت توسعه کارآفرینی بر اساس شاخص های جهانی را برای کارشناسان، مدیران، سیاستگذاران و سرمایه گذاران فراهم می سازد. به طور کلی می توان مزایای عضویت ایران در GEM را در موارد زیر بیان نمود:

۱. ارزیابی علمی و مستمر توسعه کارآفرینی در ایران

۲. رصد علمی نهضت توسعه کارآفرینی در ایران

۳. کسب آگاهی و شناخت از اثر بخشی سیاست ها و برنامه های توسعه کارآفرینی در

یکی از معیارهای ارزیابی و رتبه بندی دانشگاه ها حضور در مراکز، سازمان ها و کنسرسیوم های بین المللی پژوهشی و دانشگاهی است. عضویت دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران در این کنسرسیوم جهانی می تواند باعث افزایش و بهبود رتبه دانشگاه در بین دانشگاه ها شود

ایران

۴. محک زنی جایگاه و سطح کارآفرینی ایران با سایر کشورهای فعال در عرصه کارآفرینی

۱- ۴- مقایسه نرخ فعالیت های کارآفرینانه ایران با میانگین جهانی

۲- ۴- مقایسه نرخ فعالیت های کارآفرینانه ایران با کشورهای کمتر توسعه یافته، در حال توسعه و پیشرفته

۵. آگاهی از تجربیات سایر کشورها به ویژه کشورهای توسعه یافته در خصوص سیاست ها و برنامه های توسعه کارآفرینی آنان

۶. کمک به تولید و توسعه دانش جهانی کارآفرینی در ایران

ایران اخیراً عضو کمیته سیاستگذاری پژوهش های کارآفرینی GEM شده است، اهمیت این موضوع را برای کشور توضیح فرمائید.

یکی دیگر از دست آوردهای اجرای موفقیت آمیز پروژه تحقیقاتی GEM ۲۰۰۸ در ایران، عضویت ایران در شورای سیاست گذاری پژوهش های دیده بان جهانی کارآفرینی است که نتایج حاصله از این موفقیت را چه در سطح کشور و یا در جهان می توان چنین بیان کرد.

۱. پیشنهاد و ارائه موضوع های پژوهشی ویژه، به منظور محوریت دادن به پژوهش های سالانه GEM.

۲. تقویت و افزایش موقعیت علمی ایران در GEM که تاثیری به سزا در نوع شناخت دیگر کشورهای عضو خواهد داشت.

۳. با حضور ایران در شورای سیاست گذاری پژوهش های جهانی کارآفرینی، نقش و اهمیت ایران در تصمیم سازی ها و اخذ تصمیمات پژوهشی افزایش یافته و تجربیات مفیدی برای الحاق ایران به دیگر مجامع علمی خواهد بود.

۴. به منظور جهانی شدن نظام (مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام) و حضور در عرصه های جهانی و تحقق این هدف، اینگونه پیشرفت ها می تواند زمینه ساز و هموار کننده مسیر باشند.

عضویت دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران در کنسرسیوم دیده بان جهانی کارآفرینی چه امتیاز هائی را برای دانشگاه تهران دارد؟

براساس تازه ترین رتبه بندی دانشگاه های جهان که توسط دانشگاه «ژیاتونگ شانگهای» انجام شده، دانشگاه تهران برای نخستین بار در شمار ۵۰۰ دانشگاه برتر براساس این رتبه بندی قرار گرفته است همچنین بیش از نیم قرن است که کارآفرینی به عنوان یک حوزه علمی در دانشگاه های معتبر دنیا مانند دانشگاه هاروارد، دانشگاه بایسون و MIT مطرح شده است.

یکی از معیارهای ارزیابی و رتبه بندی دانشگاه ها حضور در مراکز، سازمان ها و کنسرسیوم های بین المللی پژوهشی و دانشگاهی است. عضویت دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران در این کنسرسیوم جهانی می تواند باعث افزایش و بهبود رتبه دانشگاه در بین دانشگاه ها شود. عضویت دانشگاه تهران در این کنسرسیوم جهانی می تواند امکان بررسی مسائل حوزه سیاست گذاری کارآفرینی کشور و ارائه راه کارهای توسعه در این خصوص را به سازمان ها و دستگاه های متولی توسعه کارآفرینی، تبادل تجربه در حوزه کارآفرینی کشور و ارائه راه کارهای بهبود فعالیت های کارآفرینانه، ترویج و توسعه فرهنگ پژوهش در قلمرو دانش کارآفرینی در دانشگاه های کشور، بررسی دستاوردهای علمی کارآفرینی و ارائه راه کارهای اجرایی بکارگیری این دستاوردها، بررسی مسائل بین المللی و پیشرفت های جهانی کارآفرینی و ارائه راه کارهای استفاده از این دستاوردها برای بهبود وضعیت کارآفرینی و

دیده بان جهانی کارآفرینی (GEM)، بزرگترین کنسرسیوم پژوهشی - دانشگاهی در زمینه کارآفرینی در جهان است که معتبرترین داده های پژوهشی را برای پژوهش ها و مطالعات تطبیقی کارآفرینی فراهم می نماید. علت اصلی عضویت ایران در GEM پیگیری علمی توسعه کارآفرینی در کشور از طریق مقایسه جایگاه ایران نسبت به سایر کشورهای عضو می باشد

اشتغال، همچنین امکان ارتباط با مراکز آموزشی کارآفرینی کشورهای همسایه غیر عضو در GEM را فراهم آورد.

علت عضویت دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران در این کنسرسیوم را توضیح دهید؟

شکل گیری نهضت علمی توسعه کارآفرینی کشور که نمونه های آن را می توان در مواردی مانند راه اندازی مراکز کارآفرینی در دانشگاه ها جستجو کرد، ضرورت انجام پژوهش در جهت توسعه کارآفرینی را بیشتر نموده است. دیده بان جهانی کارآفرینی (GEM)، بزرگترین کنسرسیوم پژوهشی - دانشگاهی در زمینه کارآفرینی در جهان است که معتبرترین داده های پژوهشی را برای پژوهش ها و مطالعات تطبیقی کارآفرینی فراهم می نماید. علت اصلی عضویت ایران در GEM پیگیری علمی توسعه کارآفرینی در کشور از طریق مقایسه جایگاه ایران نسبت به سایر کشورهای عضو می باشد. در ضمن افزایش قابل توجه عضویت در GEM از ۴۲ کشور به ۵۱ کشور حاکی از استقبال و علاقه مندی کشورها به عضویت در GEM است. بعد از عضویت ایران تعداد ۸ کشور مانند سوریه، سوئیس و مالزی به عضویت این کنسرسیوم درآمده اند.

حضور کشورهای فعال و پیشرفته در عرصه کارآفرینی و تشویق کشورهای همسایه برای پیوستن به این کنسرسیوم جهت تشکیل GEM منطقه ای با محوریت ایران می تواند به غنای علمی کشور و اعتبار بین المللی دانشگاه کمک نماید.

لطفاً "تعریفی جامع در خصوص کارآفرینی و اهداف اولیه آن توضیح فرمایید.

به طور کلی دو تعریف از کارآفرینی وجود دارد تعریف عام و تعریف خاص آن؛ تعریف عام کارآفرینی عبارت است از ایجاد کسب و کار جدید که با خطرپذیری و عدم قطعیت همراه است. اما تعریف خاص کارآفرینی شامل فرایند کشف، ارزیابی و بهره برداری از فرصت و حداکثرسازی ارزش ناشی از آن است. کارآفرینی تمایل به کار گروهی، خطرپذیری، ایجاد، هدایت، اجرا، پیگیری ایده نوآوری به منظور حداکثرسازی ارزش حاصل از فرصت بدون توجه به محدودیت مدلها، ساختار یا منابع موجود است.

تعریفی که دیده بان جهانی کارآفرینی ارائه می دهد براساس تعریف عام آن است. GEM کارآفرینی را به عنوان هر تلاشی توسط افراد برای راه اندازی یک کسب و کار (کسب و کارهای کمتر از ۱۰۰ نفر کارمند) و شامل هر تلاشی برای خوداشتغالی، تعریف می کند.

نظر جنابعالی در خصوص جایگاه و متدهای کارآفرینی در ایران چیست؟

با عضویت ایران در کنسرسیوم جهانی کارآفرینی، همه ساله امکان محاسبه نرخ فعالیت های کارآفرینانه در کشور و همچنین امکان مقایسه این شاخص ها با سایر کشورهای عضو برای کشور فراهم آورده می شود. بنابراین می توان به جایگاه واقعی کارآفرینی در کشور دست یافت. براساس نتایج مندرج در گزارش ۲۰۰۸ GEM، رتبه ایران برحسب شاخص کارآفرینی نوپا (با ۲/۹ درصد) در بین ۴۲ کشور عضو GEM، برابر ۱۹ می باشد. همچنین قصد کارآفرینانه در کشور ۳۷ درصد است یعنی از میان ۱۰۰ نفر ۳۷ نفر تمایل دارند در سه سال آتی فعالیتی را راه اندازی کنند. از طرف دیگر درحالی که ایرانی ها ترس از شکست ندارند (با رتبه ۲ در بین ۴۲ کشور)، و با برخورداری از قابلیت های کارآفرینانه، فرصت های کارآفرینانه کمتری را تشخیص می دهند. همچنین از آنجا که شاخص کارآفرینی نوپا با گرایش بین المللی (با ۴۸/۸ درصد) در ایران پایین است، کارآفرینی در ایران می بایست عمدتاً با محوریت گرایش بین المللی توسعه یابد که در این صورت سهم ایران از بازارهای جهانی افزایش یافته و رشد و توسعه اقتصادی نیز سرعت

بیشتری می‌یابد

عمده ترین چالش ها و موانع رشد کار آفرینی در کشور و نقش دانشکده کارآفرینی را در رفع آن ها توضیح دهید.

از عمده ترین چالش ها و موانع رشد کارآفرینی در کشور، نامناسب بودن فضای کسب و کار در ایران است. دخالت دولت در بازار، وجود قوانین و مقررات دست و پاگیر، وجود دستگاه‌های نظارتی موازی و متعدد نشان از ریسک بالای فعالیت‌های کسب و کار در ایران دارد. از این رو، دولت‌ها نقش کلیدی در توسعه کارآفرینی ایفا می‌کنند.

به هر حال، توسعه کارآفرینی در همه کشورها همواره با موانع جدی مواجه بوده است. از این رو، توسعه کارآفرینی در ایران نیز نیازمند عزم ملی است. توسعه کارآفرینی به عنوان یک مقوله فرا بخشی، باید در همه‌ی موسسات، سازمان‌ها، نهادهای عمومی و دولتی مورد توجه قرار گیرد. در این راستا دانشگاه می‌تواند با ارائه پیشنهاد برای اصلاح و بازنگری جدی قوانین و مقررات بانکی مانند کاهش الزامات و مراحل قانونی برای ارائه تسهیلات بانکی با نرخ بهره بانکی مناسب به شرکت‌های جدید و نوپا؛ پیشنهاد برای ایجاد و توسعه بانک‌های خصوصی ویژه توسعه کارآفرینی و کسب و کارهای کوچک و متوسط؛ ارائه راهکار برای اصلاح و بازنگری جدی قانون کار با رویکرد کارآفرینی و پایداری بنگاه‌ها (نه رویکرد کارگردار و نه رویکرد کارفرما مدار) و اصلاح و بازنگری جدی قانون تجارت، مقررات صادرات و واردات با رویکرد کارآفرینی و الزامات سازمان تجارت جهانی؛ ارائه پیشنهاد برای توسعه پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد کسب و کارهای کوچک؛ توسعه صندوق‌های مستقل سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر (VC) در سطح ملی و استانی با حمایت سازمان‌ها و نهادهای عمومی و دولتی مانند ادارات صنایع و معادن استان‌ها، شهرداری‌ها و استفاده از منابع مالی سازمان‌های بانخشستگی و تامین اجتماعی و سازمان بانخشستگی نیروهای مسلح؛ ایجاد، توسعه و تقویت کلینیک‌های مشاوره کارآفرینی در شهرک‌ها و خوشه‌های صنعتی کشور؛ پیشنهاد برای توسعه فرهنگ کارآفرینی از طریق تهیه و ساخت فیلم‌های مستند، سینمایی و کارتون در مورد زندگی‌نامه و موفقیت کارآفرینان و نوآوران نام‌آور ایرانی؛ توسعه فرهنگ کارآفرینی از طریق مستندسازی و انتشار تجربیات کارآفرینان ایرانی، موثر باشد.

نقش کارآفرینی را در اشتغال زائی برای جوانان کشور، به‌عنوان یک نیروی مولد و بالقوه و بالفعل بیان فرمائید.

بررسی تجربیات کشورهای توسعه یافته حاکی از این واقعیت است که توسعه یافتگی در جوامع پیشرفته مرهون فعالیت‌های افراد خلاق، عمل‌گرا و مصممی است که از آنان به نام "کارآفرینان" یاد می‌شود. آن‌ها با فعالیت‌های کارآفرینانه خویش، رفاه و آسایش، توسعه اقتصادی و اجتماعی را به جامعه، شهر یا محل زندگی خود به ارمغان می‌آورند. اگرچه کارآفرینی به هیچ عنوان به معنای اشتغال زایی نیست اما رشد کارآفرینی می‌تواند سبب اشتغال زائی در کشور شود. به همین دلیل هم در دیده بان جهانی کارآفرینی در میان ۱۶ شاخص ارزیابی فعالیت‌های کارآفرینانه دو شاخص برای بحث اشتغال زائی در نظر گرفته شده است. تحت عنوان کارآفرینی نوپا با انتظارات بالا و کارآفرینی با رشد بالا و بدین گونه تعریف می‌شود: کارآفرینی نوپا با انتظارات بالا، کارآفرین نوظهور یا جدیدی است که انتظار دارد در بازه زمانی ۵ ساله حداقل ۲۰ نفر کارمند را استخدام کند. کارآفرینی نوپا- با رشد بالا، کارآفرینی نوپا است که هم اینک بیش از ۲۰ نفر شاغل دارد. میزان این شاخص ها در کشور به ترتیب ۹۳/۱۴ و ۸۷ درصد است و مضافاً این که ما در این شاخص ها در میان کشورهای عضو دارای رتبه ۲۸ و ۲۲ هستیم. با تشکر از شما که در مصاحبه با ما شرکت کردید.

گفت و گو: جواد گائینی نیک

از عمده ترین چالش ها و موانع رشد کارآفرینی در کشور، نامناسب بودن فضای کسب و کار در ایران است. دخالت دولت در بازار، وجود قوانین و مقررات دست و پاگیر، وجود دستگاه‌های نظارتی موازی و متعدد نشان از ریسک بالای فعالیت‌های کسب و کار در ایران دارد. از این رو، دولت‌ها نقش کلیدی در توسعه کارآفرینی ایفا می‌کنند

بررسی تجربیات کشورهای توسعه یافته حاکی از این واقعیت است که توسعه یافتگی در جوامع پیشرفته مرهون فعالیت‌های افراد خلاق، عمل‌گرا و مصممی است که از آنان به نام "کارآفرینان" یاد می‌شود. آن‌ها با فعالیت‌های کارآفرینانه خویش، رفاه و آسایش، توسعه اقتصادی و اجتماعی را به جامعه، شهر یا محل زندگی خود به ارمغان می‌آورند. اگرچه کارآفرینی به هیچ عنوان به معنای اشتغال زایی نیست اما رشد کارآفرینی می‌تواند سبب اشتغال زائی در کشور شود